

KULTURPOLITISK PROGRAM FOR ROMSSA SAMIID SEARVI (RSS)

Tromsø 1987

Innholdsfortegnelse

I.	BAKGRUNNEN FOR EN SAMLET SAMEPLAN	2
II.	BEHOV OG FORSLAG INNEN ENKELTE SEKTORER	5
	A. <u>Generelle retningslinjer</u>	5
	B. <u>Samisk barnehage</u>	5
	C. <u>Undervisning</u>	7
	D. <u>Helsestell</u>	10
	E. <u>Et samisk kulturhus</u>	11

RSS vil med dette foreslå igangsatt en rekke tiltak overfor den samiske befolkninga i Tromsø kommune. Når vi gjør dette i form av et forslag til samlet "sameplan", er det fordi vi mener det er viktig å ko-ordinere de ulike virksomhetene overfor den samiske befolkninga. For å oppfylle de nye målsetninger det offentlige har satt opp, bør den samiske befolkninga få en bredest mulig tilbud og at disse tilbudene bør derfor ses i sammenheng.

I. BAKGRUNNEN FOR EN SAMLET SAMEPLAN

- A. Den nåværende Tromsø kommune har så langt historien kjenner til, hatt en betydelig fastboende samisk befolkning. I tillegg har samiske fiskere og rein-driftsutøvere bidratt til næringsutviklinga i kommunen gjennom sesongarbeid innen kommunens grenser. Det er ikke kjent hvor mange samer eller folk med samiske røtter som bor i Tromsø i dag. Men utenom den samiske befolkning som stammer fra Tromsø-distriktet, oppholder det seg tidvis mange samer i kommunen på grunn av midlertidig arbeid, utdanningsmuligheter, møtevirkosomhet og andre årsaker. Hvis man ser på

antallet, er Tromsø antagelig en av de største samekommuner i landet. RSS mener det er en kulturoppgave å få klarlagt hvor mange samer det er i Tromsø og hvilke ønsker og hvilke muligheter de har for å opprettholde og videreutvikle sine kulturelle ferdigheter.

- B. Til tross for at Tromsø til alle tider har hatt en samisk befolkning, har det aldri vært lagt fram et samepolitisk program av byens eller kommunens politiske organer. Det har heller omtrent ikke vært fremmet tiltak som kan styrke den samiske kulturen. Man savner slike tiltak hva enten de er rettet mot hele den samiske befolkninga eller mot spesielle grupper som barn, ungdom, voksne eller eldre.

Den norske stat har i løpet av 1980-årene erkjent at den har hovedansvar for to nasjoner, den norske og den samiske (NOU 1984:18 og NOU 1985:14). Samekulturutvalget poengterer det offentliges ansvar som økonomisk garantist for vekst og utviklingsmuligheter for samisk språk og kultur. Det skal f.eks. ikke lenger bare være enkeltmenneskets rett, men også det offentliges plikt å legge forholdene til rette for utøvelse av kulturelle ferdigheter og bruk av samisk språk. I denne forbindelse er det barnehagen og skolen som nest etter hjemmet kan sørge for at barn får et levende og sosialt forhold til kulturen og språket. -Dette forplikter også Tromsø til å bære noe av ansvaret.

- C. Den samiske kulturen er under økt press fra den kommersielle kulturindustrien og det internasjonale media- og kommunikasjonssamfunnet. Behovet for å ivareta, dyrke og videreutvikle den samiske kulturen er tilsvarende følbart og prekært. Sjøl om det er en stor samisk gruppe som utøver ulike kulturelle og intellektuelle aktiviteter i Tromsø i dag, er det til ubotelig skade at man pr. idag ikke har fast møtested for samiske aktiviteter. De samiske kulturarbeiderne i byen

har likeså et ønske om et fast arbeids- og presentasjonssted.

- D. De kommunale myndigheter i Oslo og Stockholm har bidratt sterkt til at sameforeningene i disse byene har et fast samisk "Kulturhus".

Med bistand fra Oslo kommune fikk Oslo Sámiid Searvi i 1983 nye lokaler i Pilestredet 57 der det var plass til mange aktiviteter (forenings- og møtelokaler, duodji-verksted, aktivitetsrom for barn, bibliotek og lokaler for mindre kulturarrangements). Oslo Sámiid Searvi får i dag betydelig kommunal støtte til driftsutgiftene. I forlengelse av disse aktiviteter, har de tatt initiativ som har ført til opprettelse av både barnehage- og undervisningstilbud. Kommunen har under utredning planer for en samlet videreutbygging av de tilbud som alt eksisterer bl.a. opprettelse av en kommunal velferds- og informasjonsstilling ved det samiske kulturhuset.

I Stockholm ble et tilsvarende etablissement åpnet i 1984, det samiske kultursentret "Saddje". Det er den samme type virksomhet som foregår her som i Oslo. Også her gir kommunen en betydelig støtte til driftsutgiftene (vel 100 000 sv.kr. årlig).

Siden Tromsø i dag er et sentralt utdanningssted, et kulturelt sentrum for landsdelen og et sentralt turistmål i det nordlige Europa, bør byen ha mye å tjene på å gi et presentabelt bilde av byens samiske historie og kultur og - ikke minst - dagens levende samiske arbeids- og kullturliv. De ulike samiske organisasjoner må sjøl få delta aktivt i utviklinga av turisme og reiseliv. Bare på den måten vil man få fram at samisk kultur er levende og under stadig utvikling.

II. BEHOV OG FORSLAG INNEN ENKELTE SEKTORER

A. Generelle retningslinjer

RSS legger med dette fram en samlet plan for virksomheten for samer i Tromsø, med sikte på:

1. å styrke grunnlaget for samisk kultur og livsmønstre, og dermed styrke vår identitet (jfr. målsettingen som Samekulturutvalget (Myklevold-utvalget) har satt opp, NOU 1985:14).
2. å legge forhold til rette for samer i Tromsø. Det bør gjelde enten vi opprinnelig hører til her eller er tilflyttere som her slått oss til her eller oppholder oss midlertidig i byen. Vi må kunne få et treffested og et tilknytningspunkt som gjør det mulig for oss å holde vår kultur og vårt språk ved like.
3. å utvikle tilbud på ulike livsområder som oppfyller de sentrale målsettinger m.h.t. det samiske kulturgrunnlaget. I Tromsø vil man av det etterfølgende se at det vil gjelde barnehage, skole, sosial- og helsetilbud, ulike kulturtilbud og andre tiltak.
4. å sørge for at kommunens samiske innbyggere ikke skal komme vesentlig dårligere ut enn de som bor i de samiske kjerneområdene, m.h.t. de generelle tilbud for samene i Norge.

B. Samisk barnehage

Den samiske barnehagen (Sámi Mánáidgárdi) kom i drift høsten 1983. Takket være foreldrenes innsats i barnehagens alle faser (planlegging, etablering, drift) og styrets vilje til å stå på, spesielt overfor de

statlige myndigheter, er den samiske barnehagen i Tromsø ikke bare et begrep, men også en realitet. Ved oppstarten hjalp kommunen oss med lokale og samefor-
eninga og foreldrene fikk verdifull vegledning fra den kommunale barnehageseksjon.

Sámi Mánáidgárđi var blant de aller første til å ta konsekvensen av det som all tospråklighetsforskning har vist, nemlig at minoritetsspråk med lav status i samfunnet vil tape i konkurransen med majoritetsspråket om disse blandes. Derfor har språket i barnehagen vært samisk. Formålet med barnehagen har m.a.o. vært et bevisst forsøk på å bevare de samiske verdier og det samiske språk hos barn av samisk ætt. Vi viser også til målsetningen for barnehagen i Oslo:

- at samebarn også utenfor kjerneområder skal ha muligheter til å ivareta sitt språk og sin kultur.
- at barnehagen vil være med på å styrke barnas identitet og tilhørighet til det samiske.

FAD har fra januar 1986 tilrettelagt en egen tilskudds-
ordning for samiske barnehager, kr 80 000.- pr avde-
ling, men dette er ikke en permanent ordning. I stedet har FAD både muntlig og skriftlig påpekt kommunenes ansvar også overfor barn fra språklige og kulturelle minoriteter, bl.a. i rundskriv av 22.08.1985:

"De fleste barn fra språklige og kulturelle minoriteter kan ha et særlig behov for barnehage, bl.a. av hensyn til språkutviklingen. Barnehager bygd på samisk språk og kultur bør opprettes der det er behov for det."

På ulike konferanser de siste årene har representanter fra FAD ytterligere understreket kommunenes ansvar overfor samiske barn også utenfor de sentrale samiske bosetningsområdene.

Prinsippet om at samiske innbyggere i storbyer ikke må komme vesentlig dårligere ut enn om de bor i kjerneområdene, blir her virkelig satt på prøve. Foreldreutvalget i RSS gjorde en enorm innsats for å dra igang barnehagen og innsatsen har ikke stoppet med det. Derfor er det både rimelig og naturlig at foreldrebetalingen ikke må være høyere enn de gjeldende kommunale takster. Det er heller ikke naturlig å sammenligne den samiske barnehagen med private barnehager for øvrig. - Det bør altså ikke være en større belastning for samiske foreldre å ha barn i barnehage her i Tromsø enn det er for andre eller om de bodde i samiske kjerneområder.

Vi ser det imidlertid primært som kommunens ansvar å gi et barnehagetilbud til samiske barn i Tromsø, på samme vis som Oslo kommune nå gir et slikt tilbud. RSS vil derfor kreve:

1. at kommunen overtar og driver den samiske barnehagen. P.g.a tospråkligheten gis en slik barnehage ekstra ressurser.
2. at kommunen tilsetter samiskspråklige fagfolk og overtar styret av barnehagen. Inntil så skjer, ledes barnehagen som nå.
3. at kommunen parallelt med overtakelsen av den nåværende samiske barnehagedrift, også igangsetter pedagogiske tilbud og med barnehagedrift også for samiske barn som av ulike grunner ikke behersker samisk, men der foreldrene gjerne ser førskoleinstitusjonen brukt i språkopplæringsøyemed.

C. Undervisning

I Tromsø har det i perioder vært gitt undervisning til enkelte elever i samisk etter ønske fra foreldre. I dag

gis det morsmålsundervisning til 2 - to - samiske elever på grunnskolenivå. I tillegg får 2 - to - elever undervisning i samisk som fremmedspråk. Kommunen arbeider altså med å få i gang et organisert tilbud om undervisning i samisk og på samisk. Dette tilbudet er i første omgang ment å rettes mot samiske barn, men bør også rettes mot alle som har interesse for å lære seg samisk. Interessen for tilbudet er økende i grunnskolen, sjøl om muligheten for å få et slikt tilbud i Tromsø har vært lite kjent og bare et lite antall av de barn som har samisk bakgrunn, har derfor inntil nå meldt seg til undervisning i samisk. I framtida må en også regne med en begynnende etterspørsel i den videregående skolen.

Om formålet for opplæring i samisk sier Mønsterplanen følgende:

"Målet for opplæring av samiske elever må være at de fullt ut skal beherske samisk språk og kjenne samisk kultur. Målet er også at de skal utvikle en funksjonell tospråklighet som gjør det mulig for dem å føle seg hjemme i to kulturer."

Om det offentliges ansvar heter det videre:

"Skolen må tilby den nye generasjonen samer en utdanning som gir dem mulighet til aktiv samfunnsdeltakelse. Samtidig, og som ledd i dette, må skolen gi samer mulighet til å opprettholde og videreutvikle sin kulturelle egenart."

I Samekulturutvalgets forslag til samisk språklov er dette kommet til uttrykk som en individuell rett for samene:

"Alle samer har rett til opplæring i samisk. Med same menes i denne sammenhengen enhver som regner seg som same, og som enten (a) har samisk som

førstespråk, eller (b) har far eller mor med samisk som førstespråk, eller (c) har bestefar eller bestemor med samisk som førstespråk, eller (d) er knyttet til samisk miljø gjennom ekteskap, bopel eller oppvekst.

Elever har rett til undervisning i og på samisk etter reglene i lov om grunnskolen og lov om videregående opplæring."

Også for alle ikke-samer bør det være en sjølsagt rett å kunne kreve opplæring i et språk som fra de eldste tider er talt innen landets grenser.

RSS vil på denne bakgrunn gå inn for:

1. Det må snarest opprettes undervisningstilbud for tre grupper:
  - Samisk som førstespråk.
All undervisning bør her foregå på samisk. Norsk undervisning kommer inn i 2. eller 3. klassesetrinn som andrespråk. Målet må være å få samlet alle samiske elever på ett undervisningssted. Tospråklighetsforskning viser at i miljø med språkblanding, vil majoritetsspråket ta overhånd, selv om et fåtall av barna ikke behersker minoritetsspråket. Dessuten vil det sannsynlig lønne seg økonomisk å ha all undervisning i samisk på et sted i stedet for å spre den på ulike skoler. Det vil også være lettere å få søkere til lærerstillinger på et slikt grunnlag.
  - Samisk som andrespråk.
Tilbud til barn som snakker samisk, men som vil ha morsmålsundervisning på norsk. Undervisning vil foregå på norsk, men det vil

gis et tilbud om samisk som andrespråk fra 2. eller 3. klassesetrinn.

- Samisk for nybegynnere.

Tilbud til samebarn og alle andre som ikke har samisk som hjemmespråk. Dette tilbudet bør gis fra 5. eller 6. klasse, slik at elevene unngår språkforvirring ved oppstart av obligatorisk engelskundervisning. De elevene som benytter dette tilbudet skal ikke behøve å ta nynorsk.

Bakgrunnen for dette kravet er ganske enkelt det faktum at vi på bakgrunn av vår historie, ikke er noen ensartet gruppe. Kontakt med det norske samfunn i ulike områder har som kjent vært meget varierende over tid og tilsvarende med fornorskningsspresset. Språkkunnskapen i de ulike samegrupper er derfor svært varierende. I tillegg har samene ulike dialekter. Om mulig bør man ta hensyn til elevenes ulike dialekter når undervisningen legges opp.

2. Kommunen må gå aktivt ut å informere om de tilbud på og i samisk som blir igangsatt. Og man må gi oppmuntring til foreldre som er i tvil om deres barn skal ta imot undervisningstilbudet i samisk.
3. Kommunen må henvende seg til statlige myndigheter for å få støtte til etterutdanning for lærere i samisk og for å presse på, slik at den samiske befolkning kan få skikkelig litteratur og undervisningsmateriell.

D. Helsestell

Innenfor helsetjenesten er en faglig god tolketjeneste av stor verdi fordi en mangelfull språklig kommuni-

kasjon mellom pasient og helsepersonell kan gjøre at viktig informasjon begge veier går tapt.

Sålenge en ikke har tilstrekkelig med utdannet samisktalende helsepersonell ved institusjonene, mener RSS at det bør opprettes en ordning med tolketjeneste knyttet til sykehusene for å bedre helsetilbudet til den samiske befolkning.

For å bedre omsorgen for samisktalende pasienter lagt inn på sykehusene i Tromsø, bør det opprettes stilling for en samisktalende sosialsykepleier ved Regionssykehuset. Det bør også legges tolkeoppgaver til stillingen.

E. Et samisk kulturhus

RSS vil gå inn for at Kommunen bidrar til at foreninga vår får disponere passende lokaler som kan benyttes til et samisk kultur- og miljøhus. Det bør gi rom for følgende aktiviteter:

1. Allmenn administrasjon.
2. Møte- og konferanserom.
3. Informasjonssenter for samene i Troms fylke.
4. Tidsskrift- og leserom.
5. Arbeidsverksteder for ulike kulturarbeidere.
6. Utstillingslokaler.
7. En liten scene for teater med tilhørende amfi.
8. Produksjonssted for samiske radio- og TV-program.
9. Kafé.